
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОМАНДНИХ І ГРУПОВИХ ВЗАЄМОДІЙ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ

¹Геннадій Лісенчук, ²Павло Перепелиця, ¹Олександр Хоменко

Резюме. *Определено влияние экспериментальных методик тренировки на показатели игровой деятельности футболистов старшего школьного возраста. Выявлено, что повышение количества ударов и одновременное уменьшение количества длинных передач, единоборств и обводки в первой и второй экспериментальных группах произошло за счет достоверного повышения количественных и качественных показателей передач, выполненных вперед, поперек и назад, а также коротких и средних передач. Разработанные методики тренировки способствует развитию тактического мышления юных футболистов в разных игровых ситуациях, приобретению игроками навыков целесообразного использования в условиях соревнований технических приемов, увеличению активности и творческого участия в тренировочном процессе.*

Ключевые слова: *техничко-тактическая подготовка, тактическое мышление, игровая деятельность, методика тренировки.*

Summary. *Influence of experimental training methodologies on the playing performance indices of footballers of senior school age was determined. It was found that simultaneous increase of the number of shots and decrease of the number of long passes, one on one actions and dribbling in the first and second experimental groups were resulted from the reliable increase in quantitative and qualitative indices of forward and back passes, passes across, as well as short and medium passes. The developed training methodologies promote development of the tactical thinking of young footballers in different playing situations, acquisition of skills of rational use of technical techniques by the players in the conditions of competitions, and increase of activity and creative participation in the training process.*

Key words: *technic and tactical preparation, tactical thinking, playing activity, training methodology.*

Постановка проблеми. Багато фахівців вважають, що в командних ігрових видах спорту техніко-тактичні дії є основою діяльності змагання. Тому визначенню кількісних і якісних показників слід приділяти найбільшу увагу [2, 8, 9, 11]. Не менш важливим у підготовці юних футболістів є підвищення ефективності роботи над оволодінням технікою гри і над удосконаленням навичок виконання широкого «асортименту» техніко-тактичних прийомів у варіативних умовах, наближених до ігрових [4, 7, 10].

Ряд авторів [5, 6, 12] стверджують, що команди, які регулярно і серйозно займаються розробкою і вдосконаленням тактики гри, розучуванням комбінацій у парах і трійках, мають значно більше передумов до досягнення успіху. На думку багатьох футбольних фахівців [4, 8, 11, 13], чим більшою кількістю запрограмованих тактичних ходів володіє гравець на тренуваннях, тим легше йому обрати найгостріше та найнесподіваніше продовження маневру в матчі, коли практично немає часу на неквапливе ухвалення рішень.

Водночас фахівці [2, 4, 10, 14, 15] відмічають, що розробці експериментальних методик тренування командних і групових взаємодій футболістів-школярів приділяється недостатньо уваги. Шкільні команди формуються з гравців різного рівня

техніко-тактичної підготовленості, що ускладнює сумісні командні й групові дії [6, 7, 12]. Тому чим ефективнішим буде процес навчання і тренування гравців, зокрема, у шкільних секціях з футболу, тим успішнішим буде спортивне удосконалення. Все це обумовлює розробку і впровадження експериментальних методик тренування з метою підвищення рівня командних і групових взаємодій футболістів шкільних команд старшого шкільного віку.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. за темою 2.3 «Науково-методичні основи удосконалення системи підготовки спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності» (номер держреєстрації 0111U001722).

Мета дослідження – визначити вплив експериментальних методик тренування на рівень командних і групових взаємодій футболістів старшого шкільного віку.

Методи та організація дослідження: педагогічне спостереження; педагогічне тестування; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Дослідження проводилося зі школярами 15–16 років, які навчаються в загальноосвітніх школах

Кіровського району міста Донецька. На початку експерименту було проведено аналіз морфофункціонального стану організму, фізичної і техніко-тактичної підготовленості футболістів-школярів. За результатами тестування гравців було розподілено на три рівноцінні групи (по 20 чоловік у кожній) – дві експериментальні (першу, другу) і одну контрольну (третю).

У тренувальний процес першої групи було включено комбінації, які відрізняються надійністю і непередбачуваністю, оскільки у своїй завершальній стадії вони мають від чотирьох до шести варіантів завершення. Комбінації награвалися в умовах «комбінаційного коридору».

У другій групі в тренувальних заняттях використовувалася методика роздільного навчання груп гравців комбінаціям у ланках і лініях команди з урахуванням їх зростаючої складності і варіативної.

У третій групі упродовж усього експерименту в тренувальних заняттях застосовувався стандарт-

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика показників ігрової діяльності футболістів-школярів старшого віку за підсумками річного експерименту (n = 20)

Показник	Група		
	перша	друга	третя
	$\bar{x}_1 \pm m_1$	$\bar{x}_2 \pm m_2$	$\bar{x}_3 \pm m_3$
ТТД	488,2 ± 1,34	492,9 ± 1,71	450,7 ± 1,92
	19,3 ± 0,93	19,7 ± 0,93	28,8 ± 0,23
Передача	229,4 ± 1,46	225,3 ± 1,73	172,3 ± 1,71
	21,5 ± 0,21	21,8 ± 0,25	32,9 ± 0,56
коротка	88,5 ± 0,29	90,1 ± 0,27	42,1 ± 0,67
	14,8 ± 0,15	13,7 ± 0,75	24,3 ± 0,24
середня	104,6 ± 1,43	106,2 ± 0,28	82,4 ± 1,18
	30,4 ± 0,38	31,8 ± 0,18	27,4 ± 0,31
довга	31,9 ± 0,17	29,7 ± 0,85	44,8 ± 0,69
	41,3 ± 0,44	41,9 ± 0,81	41,4 ± 1,33
уперед	112,3 ± 1,19	110,5 ± 0,74	82,4 ± 1,56
	32,6 ± 0,34	31,9 ± 0,41	45,9 ± 1,25
поперек	83,6 ± 0,38	80,8 ± 0,88	60,7 ± 0,66
	11,7 ± 0,37	11,2 ± 0,97	27,6 ± 0,61
назад	28,9 ± 0,16	40,4 ± 0,17	26,5 ± 0,67
	17,3 ± 0,51	6,6 ± 1,73	17,5 ± 1,33
Одноборства	111,7 ± 1,28	109,1 ± 1,43	128,6 ± 1,27
	33,5 ± 0,17	31,7 ± 0,94	29,9 ± 0,29
Обведення	18,4 ± 0,16	18,1 ± 0,44	29,7 ± 0,33
	24,9 ± 0,37	25,6 ± 0,53	25,3 ± 1,21
Перехоплення	72,6 ± 1,27	72,2 ± 0,44	76,1 ± 1,43
	26,4 ± 0,28	26,3 ± 0,66	26,3 ± 0,34
Відбирання	26,9 ± 0,19	30,7 ± 0,15	28,6 ± 0,54
	31,9 ± 0,34	31,6 ± 0,87	35,3 ± 0,47
Удари	15,1 ± 0,27	15,3 ± 0,27	10,4 ± 0,14
	45,8 ± 1,79	46,6 ± 1,85	43,4 ± 1,36

Примітка. Верхній рядок – показники ігрової діяльності, нижній – брак, %

ний комплекс вправ, спрямований на підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості.

Футболісти усіх груп протягом року постійно (4 рази на тиждень) тренувалися і брали участь у контрольних матчах між собою. Показники ігрової діяльності визначалися за допомогою відеозапису матчів і оброблялися за допомогою методів математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. У результаті річного експерименту визначено вплив експериментальних методик тренування техніко-тактичної спрямованості на показники ігрової діяльності футболістів-школярів (табл. 1). Отримані результати свідчать, що після 12 міс. тренування в першій і другій групах за кількісними і якісними (брак, %) показниками – загальна кількість техніко-тактичних дій (ТТД); кількість передач, із них коротких, середніх, довгих, уперед, поперек; одноборства, обведення, перехоплення, відбирання, удари – достовірних ($p < 0,05$) відмінностей не виявлено.

У той же час у кількості передач назад і їх браку виявлено достовірні відмінності між першою та другою групами ($t = 2,52$; $t = 2,32$; $p < 0,05$). Збільшення якості й кількості виконання даного техніко-тактичного елемента у другій групі відбулося через специфіку використаної експериментальної методики тренування. Наприклад, було розроблено комбінації з підключенням крайніх захисників, проте для застосування їх безпосередньо в грі була необхідна попередня підготовка із використанням передач назад у лінію захисту.

Порівняльний аналіз ігрової діяльності футболістів-школярів другої і третьої груп показав достовірне покращення кількісних і якісних (брак, %) показників у другій групі: загальна кількість ТТД ($t = 3,91$; $p < 0,001$; $t = 2,51$; $p < 0,05$), кількість передач ($t = 3,87$; $p < 0,001$; $t = 2,37$; $p < 0,05$), з них коротких ($t = 3,66$; $p < 0,01$; $t = 2,54$; $p < 0,05$).

Також у другій групі по відношенню до третьої існує достовірне збільшення кількості середніх ($t = 2,37$; $p < 0,05$) і зменшення довгих ($t = 2,55$; $p < 0,05$) передач, проте якісні показники середніх ($t = 1,59$; $p > 0,05$) і довгих ($t = 1,52$; $p > 0,05$) передач не мають достовірних відмінностей.

Виявлено також кількісні і якісні достовірні покращення в другій групі по відношенню до третьої передач уперед ($t = 3,17$; $p < 0,01$; $t = 2,71$; $p < 0,05$), поперек ($t = 3,58$; $p < 0,01$; $t = 2,78$; $p < 0,05$) та назад ($t = 3,67$; $p < 0,01$; $t = 2,71$; $p < 0,05$).

Не виявлено достовірних відмінностей між другою і третьою групами в якісних показниках: одноборства, обведення, перехоплення, відбирання, удари. Схожа тенденція спостерігається у кількісних показниках – перехоплення і відбирання.

У кількісних показниках – одноборства ($t = 3,49$; $p < 0,01$), обведення ($t = 2,75$; $p < 0,05$) – виявлено

достовірне зниження випадків застосування зазначених техніко-тактичних дій гравцями другої групи по відношенню до третьої.

Водночас гравці другої групи випереджають гравців третьої за кількістю виконаних «ударів» ($t = 2,33$; $p < 0,05$).

Дослідження ігрової діяльності футболістів-школярів показали достовірні покращення кількісних і якісних показників у першій групі по відношенню до третьої загальна кількість ТТД ($t = 3,61$; $p < 0,01$; $t = 2,68$; $p < 0,05$), сума передач ($t = 3,85$; $p < 0,01$; $t = 2,32$; $p < 0,05$), з них коротких ($t = 3,76$; $p < 0,01$; $t = 2,21$; $p < 0,05$).

Крім цього, у першій групі по відношенню до третьої існує достовірне збільшення кількості середніх ($t = 3,77$; $p < 0,01$) і зменшення довгих ($t = 2,18$; $p < 0,05$) передач, проте якісні показники середніх ($t = 1,49$; $p > 0,05$) і довгих ($t = 1,31$; $p > 0,05$) передач не мають достовірних відмінностей. Виявлено також кількісні й якісні достовірні позитивні зрушення в першій групі по відношенню до третьої групи в показниках передач вперед ($t = 3,53$; $p < 0,01$; $t = 2,57$; $p < 0,05$), поперек ($t = 3,12$; $p < 0,01$; $t = 2,44$; $p < 0,05$), водночас у передачах, виконаних назад, достовірних змін не виявлено ($p > 0,05$).

Не виявлено також достовірних відмінностей між першою і третьою групами в якісних (брак, %) показниках: одноборства ($t = 1,66$; $p > 0,05$), обведення ($t = 1,67$; $p > 0,05$), перехоплення ($t = 1,59$; $p > 0,05$), відбирання ($t = 1,43$; $p > 0,05$), удари ($t = 1,51$; $p > 0,05$); та у кількісних показниках: перехоплення ($t = 1,78$; $p > 0,05$) і відбирання ($t = 1,64$; $p > 0,05$).

Водночас виявлено достовірне зниження випадків застосування цих техніко-тактичних дій гравцями першої групи в одноборствах ($t = 3,12$; $p < 0,01$), та обведеннях ($t = 2,35$; $p < 0,05$). Разом з цим гравці першої групи випереджають

гравців третьої групи за кількістю виконаних ударів ($t = 2,21$; $p < 0,05$).

Висновки. Експериментальні методики довели свою ефективність перед традиційними методами техніко-тактичної підготовки юних футболістів.

Комбінації, які награвалися в першій групі в умовах «комбінаційного коридору», сприяють розвитку у футболістів здатності миттєво і точно реагувати на ігрові ситуації, виділяти найбільш істотні моменти епізоду, передбачати подальший розвиток комбінації і на основі цього вибирати правильне рішення.

Шляхом розучування серії різних комбінацій на тренуваннях, гравці другої групи істотно підвищили рівень взаєморозуміння між собою. Застосована методика роздільного навчання груп гравців комбінаціям є основою, на якій будується єдиний логічний ланцюг комбінацій, що розігруються усією командою.

Підвищення кількості ударів і одночасне зменшення кількості довгих передач, єдиноборств і обведень у першій і другій групах відбулося завдяки достовірному підвищенню кількісних і якісних (брак, %) показників передач виконаних уперед, поперек і назад, а також коротких і середніх передач. Що, у свою чергу, наочно демонструє потенційні можливості експериментальних методик тренування позитивно впливати на показники ігрової діяльності.

На основі кожної експериментальної методики тренування створено навчальні відеопосібники «Комбінаційний коридор-2», «Футбольний конструктор», на які отримано акти впровадження в учбовий процес Центру ліцензування Федерації футболу України.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку і впровадження нових методик тренування для підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості футболістів молодшого, середнього і старшого шкільного віку.

Література

1. Головкин В. В. Факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности квалифицированных спортсменов в футболе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры». – СПб., 2002. – 24 с.
2. Віхров К. Тактика гри у футбол. Групова взаємодія / К. Віхров // Фіз. виховання в шк. – 2004. – № 2. – С. 23–25.
3. Дорошенко Е. Ю. Основні методичні принципи оцінювання спортивної майстерності кваліфікованих футболістів / Е. Ю. Дорошенко // Теорія і методика фіз. виховання та спорту. – К.: НУФВСУ. – 2009. – № 3. – С. 7–11.
4. Дорошенко Е. Ю. Аналіз параметрів техніко-тактичної діяльності кваліфікованих футболістів / Е. Ю. Дорошенко // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Сер.: Пед. науки. Фіз. виховання і спорт: зб. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – Вип. 64. – С. 263–268.
5. Зеленцов А. М. Моделирование тренировки в футболе / А. М. Зеленцов, В. В. Лобановський. – 2-е изд. перераб. и доп. – К., Альтерпресс, 1998. – 215 с.
6. Золотарев А. П. Структура и содержание многолетней подготовки спортивного резерва в футболе: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры». – Краснодар, 1997. – 51 с.

7. Козина Ж. Л. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно-тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта: автореф. дис. ... д-ра наук по физ. воспитанию и спорту: спец. 24.00.01 «Олимпийский и профессиональный спорт» / Ж. Л. Козина. – К., 2010. – 45 с.
8. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки / В. М. Костюкевич. – Винница: Планер, 2006. – 683 с.
9. Лисенчук Г. А. Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів 7–16 років: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / Г. А. Лисенчук. – К., 2004. – 42 с.
10. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов / Г. А. Лисенчук. – К.: Олимп. лит., 2003. – 271 с.
11. Максименко І. Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / І. Г. Максименко. – К., 2010. – 44 с.
12. Максименко І. Г. Соревновательная и тренировочная деятельность футболистов / И. Г. Максименко. – Луганск: Знание, 2009. – 258 с.
13. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и её прикладные аспекты / Л. П. Матвеев. – М.: Известия, 2001. – 333 с.
14. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2004. – 808 с.
15. Слуцкий Л. В. Управление физической подготовкой футболистов на основе контроля соревновательной двигательной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Л. В. Слуцкий. – М., 2009. – 22 с.

References

1. Golovkov V. V. Factors providing efficiency of competitive activity of qualified athletes in football: authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in pedagogy: speciality 13.00.04 «Theory and methodology of physical education, sports training and therapeutic physical culture» / V. V. Golovkov. – St. Petersburg, 2002. – 24 p.
2. Vikhrov K. Tactics of football game. Group interaction / K. Vikhrov // Fizychnе vykhovannia v shkoli. – 2004. – N 2. – P. 23–25.
3. Doroshenko E. Yu. Basic methodological principles of assessment of sports mastery in qualified football players / E. Yu. Doroshenko // Theory and methods of physical education and sports. – 2009. – N 3. – P. 7–11.
4. Doroshenko E. Yu. Analysis of parameters of technical and tactical activities qualified football players / E. Yu. Doroshenko // Visn. Chernihiv. derzh. ped. un-tu im. T. G. Shevchenka. Series: Pedagogical sciences. Physical education and sport: Collected articles. – Chernihiv: CHDPU, 2009. – Issue 64. – P. 26–268.
5. Zelentsov A. M. Modeling of workouts in football / A. M. Zelentsov, V. V. Lobanovskiy. – 2nd ed. revised and improved. – Kiev: Alterpress, 1998. – 215 p.
6. Zolotarev A. P. Structure and content of multi years training for sports reserve in football: authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in pedagogy: speciality 13.00.04 «Theory and methodology of physical education, sports training and therapeutic physical culture» / A. P. Zolotarev. – Krasnodar, 1997. – 51 p.
7. Kozina Zh. L. Theoretical and methodological principles of individualization of training process of athletes in team sports: authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in physical education and sport: speciality 24.00.01 «Olympic and professional sports» / Zh. L. Kozina. – Kiev, 2010. – 45 p.
8. Kostyukevich V. M. Management of training process of football players in the annual training cycle / V. M. Kostyukevich. – Vinnitsa: Planer, 2006. – 683 p.
9. Lisenchuk G. A. Theoretical and methodological principles of 7–16 years old football players training : authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in physical education and sport: speciality 24.00.01 «Olympic and professional sports» / G. A. Lisenchuk. – Kiev, 2004. – 42 p.
10. Lisenchuk G. A. Management of football players' preparation / G. A. Lisenchuk. – Kiev: Olympic literature, 2003. – 271 p.
11. Maksymenko I. G. Theoretical and methodological foundations of multi years young athletes training in sports games: authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in physical education and sport: speciality 24.00.01 «Olympic and professional sports» / I. G. Maksymenko. – Kiev, 2010. – 44 p.
12. Maksymenko I. G. Competitive and training activities of football players / I. G. Maksymenko. – Lugansk: Znannia, 2009. – 258 p.
13. Matveiev L. P. The general theory of sport and its applications / L. P. Matveiev. – Moscow: Izvestia, 2001. – 333 p.
14. Platonov V. N. System of athletes training in Olympic sports. General theory and its practical application / V. N. Platonov. – Kiev: Olympic literature, 2004. – 806 p.
15. Slutsky L. V. Management of physical training of football players based on the control of competitive motor activity: authoref. of the dis. of Dr. of Sci. in pedagogy: speciality: 13.00.04 «Theory and a technique of physical education, sports training, therapeutic and adaptive physical culture» / L. V. Slutsky. – Moscow, 2009. – 22 p.

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України

Надійшла 11.12.2013

²Донецька загальноосвітня школа I–III ступенів № 30
ghlach@mail.ru